

Ермолаева Ирина Ивановна
Учитель русского языка и литературы
МБОУ «Суордахская СОШ»
«Уол о5ону иитиигэ а5а оруола»

«Огону иитиигэ а5а оруола»

Огону иитиигэ а5а оруола

О5о-оло5у сал5ааччы. Биһиги өбүгэлэрбит урукку сылларга араас ыарахаттары көрсөн, о5о төрөтөн, төлкөнү түстээн, илии-атах күүһүнэн инникилэрин оңостон, кэскиллэрин тэринэн тийэн кэлбиттэрин бэркэ диэн билэбит. Кинилэр олохторо, үгэс буолан, көлүөнэттэн көлүөнэ5э бэриллэн, сал5анан бара турар. Төрөппүт уонна учуутал улахан соруктарынан: эбэлэрбит, эһэлэрбит үтүө үгэстэрин, олорон ааспыт урукку олохторун, төрөөбүт айыл5а5а тапталы о5о5о иңэри. Ол гынан баран о5о5о ордук сүдү иитээччилэринэн ийэ, а5а буолаллар.

Киьиэхэ саамай суолталаах, саамай кунду ойдобул-А5а диэн тылтан са5аланар. Хас биирдии эр киьиэхэ торообут сириҥ комускээччи буолартан, бэйэ дьиэ кэргэнин иитэн-аьатан олорооччу буолартан ордук урдук чиеэ суох. А5а аатын-суолун уонна улэтин-хамнаабын кытта дьиэ кэргэн, а5а ууьун, республика, ону ааьан А5а дойду бутуннуутун чиеэстэрэ уонна дьобун ааттара сибээстээхтэр.

Удьуор утум салганан барарыгар, обугэ үгэстэрэ уйэтийэ туралларыгар а5а холобура суураллыбат суолталаах. А5а ыал, дьиэ кэргэн оло5ор баьылык буолара моккуьуллубэт кырдьык. Былыр-былыргыттан олохсуйбут үгэс. А5а баьылык буолар айыл5аттан аналлаах. Ити кини ис кыа5ыттан, тулаабын буолар туругуттан тахсар. Баьылык буолуу – ол аата дурда- хахха буолуу, ой- санаа, куус-комо, куус-кудэх эбинии туьугар оло5у анаабын. Суоргу-тиэрэ майгыланыы, хабыр-дьэбир быьыыланыы, сыылан хаалыы - а5а баьылык ойдобулугэр соп тубэспэттэр. Кини холобур буолар урдук аналлаах.

Уол о5о улаатан дьобуннаах киьи буолан уунэн та5ыста5ына «А5атын туйагын хатарбыт» диэн киэн туттан кэпсэтиьэр үгэстээхтэр. Ити барыта а5а иннигэр эппиэтинэьи туруорар, кини кэтит кохсугэр эмиэ биир ыарахан сугэьэри кэтэрдэр. Ону а5а ойдуу, тутуьа сылдьар ытык иэстээх.

А5а сылдьар эйгэтэ оруу да5аны киэн, ыраах. Уксугэр, туспалаах уонна ураты буолан, улэни-хамнааьы, сырыыны-айаны, эрэйдээ5и-кутталлаа5ы кытары ыкса ситимнээх.

Эбэ, аба, уол утум - ситим биир хайысханнан, сабыдыаллара улаханынан, быбаарар суолталаахтар. Эр киьини булар, иитэр эрэ куус курдук ойдуур тутах буолуо. Кинилэри иитээччи быыытанан коруу, ону билэ, чинчийэ сатаабын хайаан дабааны наадалаах буолуохтаах.

Аба сылдыар эйгэтэ оруу дабааны киэн, ыраах. Уксугэр, туспалаах уонна ураты буолан, улэни-хамнабы, сырыыны-айаны, эрэйдээби-кутталлаабы кытары ыкса ситимнээх.

Билиңни кэмңэ обону иитии боппуруоһа ордук сытыытык турар. Туң быргыттан кэлбит үтүө угэһинэн обону иитэн таһаарарга дыиэ кэргэн эйгэтэ олус улахан оруоллаах буолар.

Обо олох кыра сааһыгар өйө-санаата, майгыта-сигилитэ олобуран барар. Кини хас улаатан истэбин аайы билиэн-көрүүн бабарар санаата кэңиир. Бу кыратыгар иңэриммит хаачыстыбалара салгыы олоххо быбаарынарыгар суолталаахтар.

Хас биирдии дыиэ кэргэн бэйэтин оботугар араас иитии ньыматын туьанар. Ол гынан баран саамай ордук ньыманан –обону *улэнэн* иитии буолар.

Обону иитиигэ туттар ньымалар:

-обону болбойуу, сэнээрии, хайбаабын, саатырдыы;

-обого конул биэрии. Ол аата талбытынан сылдыар диэн буолбатах, бу ким да оноро илигин бэйэтэ талбытынан айан, ойунэн тобулан, айар-тутар айымньылаах киьи буолар;

-ирдэбил, буйуу-хаайыы, харах далыгар илдьэ сылдыыы;

-обо дьарыгын уларытан биэрэн иьии;

-обону курэхтэбиннэрии, обо талаанын урдэтии;

-обону угуйуу, умсугутуу;

Хас биирдии норуот көлүөнэттэн көлүөнэбэ хаалларан иһэр сиэрэ-туома , үгэстэрэ, улэтэ-хамнаһа кэлэр кэнчээри ыччатыгар бэриллэ, үйэттэн уйэбэ, уунэ-сайда турара обо инники олобор олус туһалаах, эрэллээх. Төрөппүт бэйэтин холобуругар иттэбинэ соччонон обото төрөппүккэ чугас

буолар. Оччоҕо эрэ төрөппүт оҕотун сиэрин-майгытын , олоххо билиитин
–көрүүтүн, дьонно-сэргэҕэ сыһыана хайдах сайдан иһэрин билиэҕэ.

Оҕону таба итии-тороппут дьоло!